

Priročnik za zaposlene v
vzgoji in izobraževanju

SPOLNO OBČUTLJIVA INTEGRACIJA OTROK PRISELJENCEV V VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI PROCES

Inštitut za proučevanje enakosti spolov

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

Implemented
by the Council of Europe

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
316.4.036.3-054.72-053.2
316.346.2:37.091.2
ISBN 978-961-94841-6-6
COBISS.SI-ID 118550275

Spolno občutljiva integracija otrok priseljencev v vzgojno-izobraževalni proces
Priročnik za zaposlene v vzgoji in izobraževanju

Urednik: Faris Kočan

Avtorja: Faris Kočan, Iva Perhavec

Avtorske pravice pridržane, po delih in v celoti:

@ Faris Kočan, Iva Perhavec

Izdaja: Prva izdaja

Založnik in kraj založbe: Inštitut za proučevanje enakosti spolov, Maribor

Leto izida: 2022

Število natisnjenih izvodov: 100

Publikacija je brezplačno dostopna.

Ta dokument je bil pripravljen s sredstvi skupnega projekta med Evropsko unijo in Svetom Evrope. Stališča, izražena v tem dokumentu, v nobenem primeru ne odražajo uradnega mnenja Evropske unije ali Sveta Evrope.

"This document has been produced using funds of a Joint Project between the European Union and the Council of Europe. The views expressed herein can in no way be taken to reflect the official opinion of the European Union or the Council of Europe."

UVODNI NAGOVOR

Iva Perhavec,
vodja urada Mednarodne organizacije
za migracije (IOM) v Sloveniji

Število mednarodnih migrantov in migrantk, ki zase in za svoje bližnje iščejo nove priložnosti ali pa so prisiljeni zapustiti svoje domove, narašča ter je leta 2020 na svetovni ravni znašalo približno 281 milijonov ljudi. Ženske in deklice predstavljajo skoraj polovico vseh mednarodnih migrantov; pravzaprav je povečevanje deleža žensk med celotno populacijo migrantov danes eden od poglobitnih demografskih trendov na področju migracij. Spol je tudi eden osrednjih dejavnikov, ki zaznamuje prav vsako fazo migracij. Pomemben dejavnik je že pri sprejemanju odločitve za migracije, med drugim vpliva na to, s kakšnimi tveganji in ranljivostmi se oseba sreča na svoji poti ter kakšne priložnosti so ji na voljo v skupnosti, kamor se preseli.

Kljub temu pri oblikovanju, izvajanju in vrednotenju programov na področju migracij upoštevanje vidika spola pogosto ostaja pomanjkljivo, kar lahko privede ne le do nezadostnega naslavljanja različnih potreb posameznic in posameznikov, ampak tudi do poglobljanja neenakosti med spoloma. Upoštevanje vidika spola po drugi strani prispeva k izvajanju programov in aktivnosti, ki se odzivajo na raznolike potrebe ter izkušnje vseh ljudi v kontekstu migracij, ne glede na njihov spol, spolno usmerjenost, spolno identiteto, spolni izraz in spolne značilnosti. Prispeva tudi k spodbujanju enakosti spolov in dolgoročnemu odpravljanju neenakosti, vključno z neenakostmi na podlagi spola. Kljub izzivom, s katerimi se srečajo v procesu integracije, lahko ustrezno upoštevanje vidika spola pri oblikovanju in izvedbi politik, ukrepov in programov na področju migracij doprinese k opolnomočenju, večji avtonomiji, in izboljšanju socialnega položaja migrantk in migrantov nasploh.

Vse več otrok in mladih se za preselitev v drugo okolje odloča z namenom boljših možnosti na področju izobraževanja. Predvsem deklicam in ženskam lahko migracije omogočijo dostop do izobraževanja in zaposlitev, katere jim zaradi spola morda ne bi bile dosegljive v njihovih državah izvora. Izobrazba je gonilo enakosti spolov in trajnostnega razvoja. Šole so prostor varnosti in podpore za učenje ter pomembno vplivajo na celoten dolgoročen proces vključevanja v novem okolju. Izobraževanje je ključno orodje za spodbujanje Integracije in enakosti ter za izgradnjo vključujočih družb, ki sprejemajo različnost. Zato je ključnega pomena, da pedagogi in pedagoginje, kot tudi vsi

drugi, ki sodelujejo pri oblikovanju in izvedbi programov na področju vzgoje in izobraževanja, razumejo, kako vloge, pričakovanja, odnosi in razmerja moči, povezani s spolom, vplivajo na celoten migracijski proces, ter na kakšen način lahko naslavljamo in odpravljamo večplastno oz. intersekcijsko diskriminacijo, s katero se lahko srečujejo otroci in odrasli, ki so migrantke oziroma migranti.

Priročnik, ki je pred vami, je koristen pripomoček za vse pedagoge in pedagoginje ter druge strokovne delavce in delavce, saj nudi uvid v izzive na področju diskriminacije in stereotipiziranja na področju migracij. Prav tako pojasnjuje, kako udejaniti spolno občutljivo integracijo otrok v kontekstu migracij, kar prikaže s primeri dobrih praks. Pri prizadevanjih za enake možnosti vseh otrok in soustvarjanju vključujočega izobraževalnega procesa vam želim veliko uspehov.

Uvod

Pričujoči priručnik je nastal v sklopu iLEGEND YI2022, triletnega programa Evropske unije (EU) in Sveta Evrope (Council of Europe – CoE), ki naslavlja medkulturno izobraževanje prek globalnega učenja, mreženja in dialoga. V sklopu programa, ki ga vodi Center sever-jug za globalno učenje (North-South Centre), je Inštitut za proučevanje enakosti spolov (IPES) uspešno prijavil projekt, ki naslavlja spolno občutljivo integracijo otrok priseljencev.

Osrednji cilj priročnika ni zgolj osmisлити **izzive otrok priseljencev pri vključevanju v vzgojno-izobraževalni proces**, temveč osvetliti vidike t. i. **intersekcijske diskriminacije**, s katerimi se otroci srečujejo v okviru slednjega. Stereotipi o priseljencih v evropskih državah niso zgolj pogojeni z nacionalnostjo, raso in religijo, temveč tudi s spolom kot eno izmed osebnih okoliščin vsakega posameznika_{ce}. In ravno spol je tista osebna okoliščina, s katero se projekt ukvarja na način, da ta ob predpostavki priseljenstva postaja podlaga za intersekcijsko diskriminacijo. Tovrstni stereotipi niso zgolj prisotni na ravni posameznikov, temveč prehajajo v polje družbenih in državnih (pod)sistemov, zaradi česar postajajo institucionalizirani in posledično inherentni del vzgojno-izobraževalnega procesa. Izhodišče projekta, v sklopu katerega je nastala publikacija, je namreč ta, da imajo **otroci priseljenci zaradi manka systemske integracije, spolne neenakosti, škodljivih percepcij, stereotipov s strani sošolcev_k in učiteljev_ic ter t. i. 'skritega kurikuluma' oteženo, če (že) ne onemogočeno integracijo na vključujoč način**. Pri tem velja poudariti, da eden izmed osrednjih ciljev projekta ni samo ta, da postanejo za izzive otrok priseljencev in intersekcijsko diskriminacijo kot tako senzibilizirani sošolci_{ke} ter učitelji_{ce}, temveč da pride do ustrezne **senzibilizacije** na ravni celotnega vzgojno-izobraževalnega procesa. Samo na ta način je lahko intersekcijska diskriminacija ustrezno naslovljena na način, da pride do zaježitve **reprodukcije škodljivih (spolnih) stereotipov na vsakodnevni ravni**.

Na podlagi zgoraj zapisanega je priročnik primarno namenjen učiteljem_{icam}, nosilcem_{kam} funkcij (npr. ravnatelj_{ica}, državni uradnik_{ica}) ter vsem tistim, ki se pri svojem delu srečujejo z otroki priseljenci tekom formalnega in neformalnega izobraževanja. Priročnik sestoji iz uvodnega nagovora in treh poglavij. V prvem poglavju opredelimo intersekcijsko diskriminacijo in stereotipe, s katerimi se otroci priseljenci najpogosteje srečujejo. V drugem kontekstualiziramo spolno občutljivo integracijo otrok priseljencev in prikriti kurikulum ter predstavimo zakonodajni okvir za vključevanje otrok priseljencev. V tretjem delu predstavimo primere dobrih praks, ki med drugim ponujajo primere šolskih ur in delavnic, s katerimi lahko učitelji_{ce} na vsakodnevni ravni vzgojno-izobraževalnega procesa preprečujejo reprodukcijo škodljivih stereotipov in naslovijo intersekcijsko diskriminacijo s ciljem lažje celostne integracije otrok priseljencev.

**INTERSEKCIJSKA
DISKRIMINACIJA IN
STEREOTIPI O OTROCIH
PRISELJENCIH**

Še preden začnemo razmišljati o intersekcijski diskriminaciji in stereotipih o otrocih priseljencih, je potrebno opredeliti osnovne pojme in jih postaviti v ustrezna razmerja. Prvi koncept, s katerim se v poglavju ukvarjamo, je **diskriminacija** [1]. Kot poudarja Kuhar (2009, str. 13), gre za enega od najpogosteje uporabljenih terminov v kontekstu razprav o človekovih pravicah, neenakosti in zaščiti manjšin. Diskriminacijo lahko razumemo kot **prakso neenakosti, ki poteka na osnovi kategorij ali pripadnosti določenim skupinam** (prav tam). To pomeni, da se diskriminacija v grobem odvija preko družbenega izključevanja določenih posameznikov ali skupin. Kuhar (2022, str. 14) ugotavlja, da je diskriminacija vsaka praksa, ki:

- posameznikom in skupinam onemogoča uživanje njihovih človekovih pravic in svoboščin;
- jih v primerjavi z drugimi postavlja v slabši položaj;
- jih v fizičnem ali simbolnem smislu odrinja na rob družbe.

V pravnem smislu gre torej za z zakonom **prepovedano neenako obravnavanje osebe ali skupine v primerjavi z drugo osebo ali skupino zaradi ene ali več okoliščinam** (Zakon o varstvu pred diskriminacijo, 2016). Za vzgojno-izobraževalni proces pa je še toliko bolj pomembna sociološka dimenzija diskriminacije. Gre namreč za **obliko družbene prakse**, ki praviloma temelji na **predsodkih in stereotipih, globoko zakoreninjenih v kulturi izbrane družbe**. Tovrstna praksa je izjemno nevarna za posameznike in družbe, saj jih privede do (ne)formalnih oblik segregacije in marginalizacije oziroma k 'odrivanju' na sam rob družbe (Kuhar, 2022, str. 12–13). Sociološki okvir oziroma dimenzija diskriminacije je za nas pomembna zato, ker nam pomaga opredeliti drugi konceptualni okvir, in sicer stereotipe. Slednje najlažje razumemo kot sodbe, ki ne upoštevajo razlik med posamezniki, temveč jih na osnovi delnih in površinskih sodb razvrščajo v posamezne skupine (Kuhar, 2009, str. 36). Gre torej za oblike miselnih sodb, ki so ustvarjene na podlagi parcialnih informacij, in so nam posredovane prek družbene interakcije oziroma kulture. pomembna zato, ker nam pomaga opredeliti drugi konceptualni okvir, in sicer stereotipe. Slednje najlažje razumemo kot sodbe, ki ne upoštevajo razlik med posamezniki, temveč jih na osnovi delnih in površinskih sodb razvrščajo v posamezne skupine (Kuhar, 2009, str. 36). Gre torej za oblike **miselnih sodb, ki so ustvarjene na podlagi parcialnih informacij, in so nam posredovane prek družbene interakcije oziroma kulture**.

Pri sami definiciji je najpomembnejši vidik kognicije, saj stereotipi – za razliko od

[1] V Sloveniji obstajajo protidiskriminacijska določila, ki so vključena v: i) Ustavo (14. čl.); ii) Kazenski zakonik (131. in 297. čl. – kršitev enakopravnosti in javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti); iii) Zakon o varstvu pred diskriminacijo (2016).

predsodkov [2] – obstajajo onkraj čustev in sodb na podlagi čustvovanja (prav tam). Peterka (2016, str. 12–13) pri tem poudarja, da stereotipi predstavljajo spoznavno komponento netolerance, saj so produkt miselnih procesov in vrednotnega sistema. Če strnemo, lahko zapišemo, da je stereotip poenostavljena posplošitev določene skupine ljudi, ki vpliva na vrednotenje teh pripadnikov.

Zagovornik načela enakosti je slovenski državni organ za varstvo pred diskriminacijo in zagotavljanje enake obravnave in enakih možnosti.

Če ste žrtev ali priča diskriminacije, se lahko obrnete na Zagovornika.

Dosegljiv je na brezplačni telefonski številki **080 81 80**, in sicer vsak delavnik med 10. in 12. uro, ob sredah dodatno med 15. in 18. uro.

Informacije o delu in pristojnostih organa z opisi konkretnih primerov diskriminacije so dostopni na spletni strani organa na naslovu **www.zagovornik.si**.

Kot zadnji okvir izpostavljam o intersekcijsko diskriminacijo. Slednja kot koncept obstaja že vse od leta 1991, ko je Kimberle Crenshaw na primeru sodne in zakonodajne prakse ugotovila, da je posameznik_ca praviloma razumljen_a skozi eno samo kategorijo oz. osebno okoliščino. To pomeni, da se posameznika_co opredeljuje glede na njen oz. njegov spol ali narodnost ali spolno usmerjenost ali raso itn., redko pa se je zgodilo, da bi osebne okoliščine posameznika_ce bile obravnavane v intersekcijah oziroma presečnosti. Crenshaw (1991) in Hernández (2005) tako pokažeta, da gre pri intersekcijski diskriminaciji za diskriminacijo posameznika_ice zaradi več osebnih okoliščin hkrati. Pri tem ugotavljata, da intersekcija vzpostavlja "novo realnost", zato ne gre za idejo seštevanja diskriminacij, pač pa – kot poudarja Kuhar (2009, str. 26) – za "novo avtentično realnost diskriminacije, ki se vzpostavlja na intersekciji" [3]. Iz tega izhaja argument, da na primer narodnosti ali rase ali spola ne smemo naslavljati ločeno, če želimo razumeti neenakost, ki jo doživlja bodisi temnopolta ženska ali pa deklica, ki je otrok priseljencev.

Kot primer v to, kako razumeti intersekcijo, si izposodimo ilustracijo Crenshaw (1989, str. 139–142 v Kuhar, 2022, str. 27), ki jo je vzpostavila na primeru prometne nesreče:

[2] Medtem, ko so stereotipi tipizirane miselne sodbe (to pomeni, da ne upoštevajo individualnih razlik med posamezniki, pač pa te na osnovi delnih in površinskih sodb razvrščajo v posamezne skupine), ki jih dobimo na osnovi delnih informacij, pa se v primeru predsodkov na te t. i. miselne sodbe, ki predstavljajo stereotipe, nalepijo še čustva (Kuhar, 2009).

[3] Crenshaw (1991) loči med tremi tipi intersekcij: i) strukturna intersekcija; ii) politična intersekcija; iii) intersekcija reprezentacij. Za več o treh tipih intersekcij, glej Kuhar (2009, str. 29–31)

”Zamislite si analogijo s prometom na križišču, kjer se promet odvija v vseh štirih smereh. Diskriminacija, prav tako kot promet v križišču, lahko prihaja iz ene smeri in se širi v drugo smer. Če se v križišču zgodi nesreča, so jo lahko povzročili avtomobili, ki so pripeljali iz ene od štirih smeri, včasih pa nesrečo povzročijo avtomobili, ki pripeljejo iz vseh štirih smeri hkrati. Če je temnopolta ženska oškodovana, ker je na križišču, potem velja podobno: njeno poškodbo je lahko povzročila spolna diskriminacija ali rasna diskriminacija /.../ Vendar ni vedno lahko rekonstruirati nesreče, ki se je zgodila: včasih znaki drsenja in zaviranja na cesti ter poškodba, ki je nastala, preprosto pokažejo, da so se stvari zgodile istočasno, kar otežuje prizadevanje, da bi ugotovili, kateri voznik je povzročil škodo”.

Z opredelitvijo uporabljenih konceptualnih okvirov in umeščanjem v ustrezna razmerja prehajamo na **intersekcijsko diskriminacijo otrok priseljencev, ki so podvrženi negativnim stereotipom**. V slovenskem prostoru gre torej za otroke, za katere je slovenščina drugi jezik in so se vključili v slovenski vzgojno-izobraževalni proces neposredno po prihodu iz drugega jezikovnega (in kulturnega) okolja ter še niso povsem vključeni v le-tega [4]. Vse to prispeva k vzniku diskriminacije, ki ne samo da vodi samo v slab(š)o učno uspešnost otrok priseljencev, temveč tudi v slabšo socialno integracijo otrok v odnosu do vrstnikov (Mlinar, 2019, str. 85).

V Republiki Sloveniji so bili otroci priseljenci v vzgojno-izobraževalnem procesu prvič pomembneje in bolj celostno naslovljeni s **Strategijo vključevanja otrok, učencev in migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja** (2007), v kateri so navedeni cilji, načela in ukrepi za uspešnejše vključevanje učencev priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem. Temu so v letu 2009 prvič sledile **Smernice za izobraževanje otrok tujcev v vrtcih in šolah**, dopolnjene leta 2012, pod nazivom **Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole**.

Peterka (2016, str. 18–20) tako pokaže, da sta v Sloveniji eden izmed temeljnih izzivov otrok priseljencev njihova stereotipizacija in posledično diskriminacija. Pri tem je zanimivo predvsem dejstvo, da večina staršev priseljencev leta 2006 ni poročala o diskriminaciji svojih otrok (60 %) (Medvešek, 2006). Za osmišljanje takšnega rezultata velja izpostaviti tezo Mirana Komca iz leta 1998, ki je na podlagi analize pokazal, da je bila problematika otrok priseljencev – predvsem z območja nekdanje Jugoslavije – prikrita pod “parolo bratstva in enotnosti”. Kljub temu, da starši otrok priseljencev z območja nekdanje Jugoslavije diskriminacije otrok niso vrednotili oziroma o njej poročali, pa je stereotipizacijo otrok priseljencev dodobra osvetlil Medvešek (2006) v svojem prispevku

[4] Magajna in dr. (2008) navajajo različna področja in značilnosti težav (t. i. dejavnike tveganja), ki ovirajo učence na različnih področjih. Pokažejo, da je skupna značilnost teh težav v drugojezičnosti, kulturni različnosti in priseljenstvu kot takemu. Tako avtorji ugotavljajo, da je – poleg drugojezičnosti in kulturne različnosti učenca in njegove družine – pomembno tudi nasprotje vrednot med domačim in šolskim okoljem, pri čemer učenec ni deležen pogovora in sodelovanje ne znotraj družine ne med družino in šolo.

o vlogi vzgojno-izobraževalnem sistemu v procesu družbenega vključevanja/izključevanja potomcev priseljencev v Sloveniji. Medvešek (prav tam) je ugotovil, da potomci priseljencev v vzgojno-izobraževalnem procesu doživljajo, da jih **sošolci_ke in učitelji_ce "zmerjajo", "jim delajo krivico", "jih sramotijo", so deležni "nespoštovanja", "drugačnih zahtev", "izpostavljanja" na podlagi svoje nacionalne in etnične pripadnosti.** Druge raziskave so še pokazale, da se otroci priseljencev v Sloveniji soočajo s stigmatizacijo predvsem zaradi statusa njihovih staršev. Milharčič Hladnik (2010) in Žitnik (2006) tako denimo ugotavljata, da so **otroci priseljenci z območja nekdanje Jugoslavije stereotipizirani zaradi slabšega znanja jezika in drugačnih imen, ob tem pa prihaja še do ustvarjanja stereotipne predstave o tem, da gre za neizobražene posameznike_ce.** Izsledki raziskav torej kažejo, da so stereotipi v slovenskem vzgojno-izobraževalnem procesu povezani z/s: i) etnično pripadnostjo; ii) družbenoekonomskim položajem družine; iii) podporo v družini; iv) osebnostnimi značilnostmi.

Za konec velja izpostaviti še t. i. **sedem zmot pri integraciji otrok priseljencev**, kot jih vzpostavlja Vižintin (2014; 2017). Te so:

- priseljenstvo je nov pojav – od kod kar naenkrat toliko (otrok) priseljencev?
- za poučevanje slovenščine je odgovoren samo učitelj_ica slovenščine (1 uro/teden);
- razvoj medkulturne zmožnosti je namenjen samo priseljencem;
- za uspešnost pri vključevanju otrok priseljencev so odgovorni starši, učitelji_ce ne;
- strpnost je dovolj – predsodki so neškodljivi;
- šola je sama odgovorna za vključevanje priseljencev.

Za uspešnejšo integracijo otrok priseljencev je dr. Marijanca Ajša Vižintin razvila medkulturni model vključevanja (Vižintin, 2014, 2017). V njem pojasnjuje tudi t. i. zmote vključevanja in spregovori o stereotipih, predsodkih ter kako jih ozaveščati in presegati pri pouku.

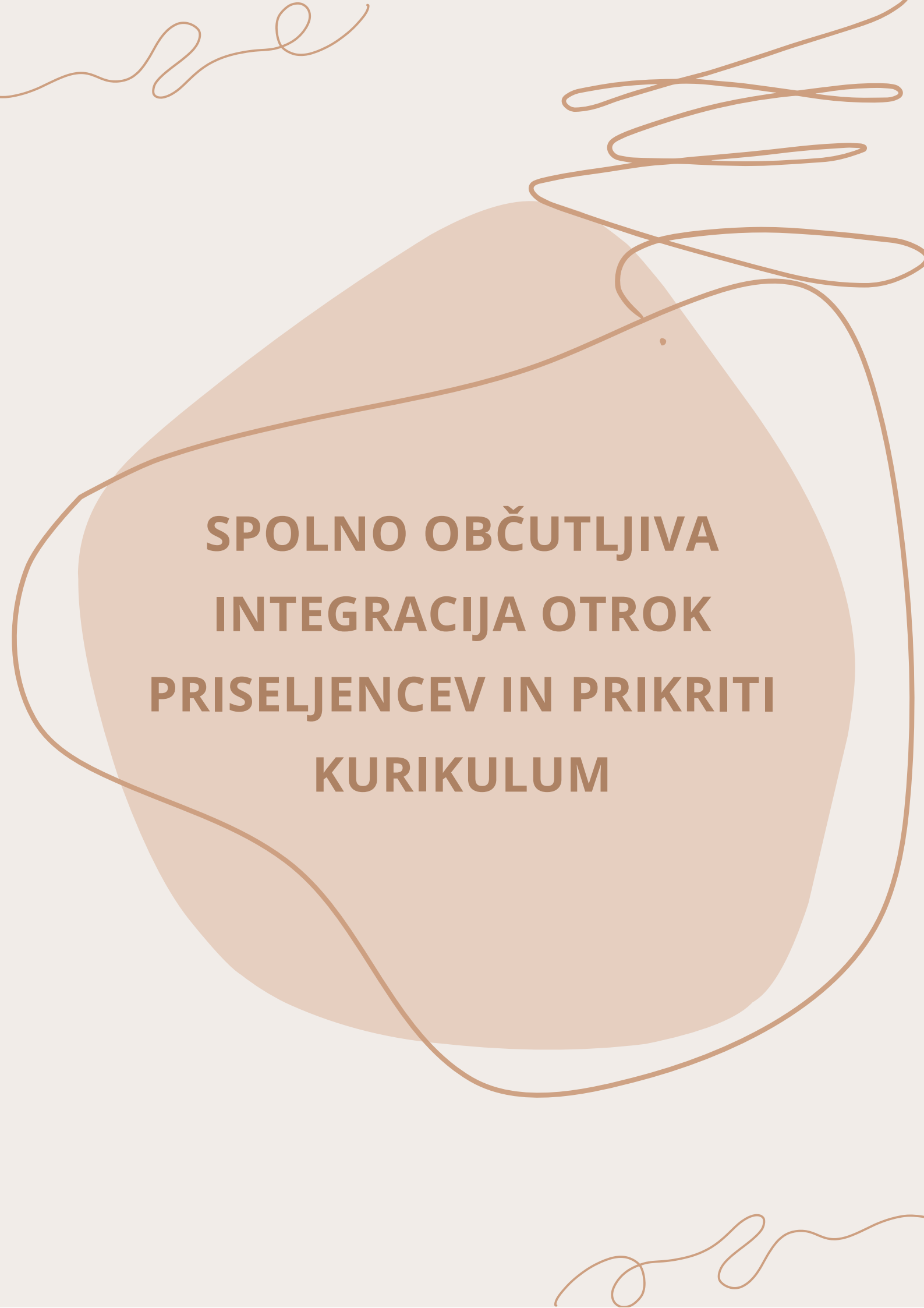

MOJI ZAPISKI

Za morebitna vprašanja smo vam na voljo na elektronskem naslovu info@ipes-si.org

**SPOLNO OBČUTLJIVA
INTEGRACIJA OTROK
PRISELJENCEV IN PRIKRITI
KURIKULUM**

Izobraževanje in vključevanje otrok priseljencev v vzgojno-izobraževalni proces je – kot poudarjajo Smernice za vključevanje otrok in priseljencev v vrtce in šole (2012 – v nadaljevanju Smernice) [5] – podvrženo načelom Deklaracije Združenih narodov o otrokovih pravicah glede izobraževanja in pravici do izobraževanja v skladu s Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah (Peterka, 2016, str. 16). V grobem lahko poudarimo, da je vključevanje otrok priseljencev v slovenski osnovnošolski vzgojno-izobraževalni sistem urejeno z Zakonom o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (1996), Zakonom o osnovni šoli (1996), Zakonom o gimnazijah (1996), Zakonom o poklicnem in strokovnem izobraževanju (2006) in Pravilnikom o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (2013). Pomembno k temu področju z vidika nediskriminacije prispeva tudi Zakon o varstvu pred diskriminacijo (2016). Sprejete so bile številne pozitivne spremembe, ki omogočajo izvedbo intenzivnega tečaja slovenščine v prvi polovici leta po vpisu in individualni program. Kljub vedno ustrežnejšim zakonskim podlagam je njihovo uresničevanje na posameznih vzgojno-izobraževalnih ustanovah različno in nedosledno. V zakonih in pravilnikih, zlasti pa v praksi, bo potrebno še veliko dela, da se bo preseglo osredotočenje zgolj na tečaje slovenščine in poskrbelo tudi za uresničitev drugih kriterijev, ki zagotavljajo uspešno vključevanje (Vižintin in Kern, 2022).

Med temeljnimi cilji za izobraževanje otrok priseljencev, ki se nanašajo na vzgojno-izobraževalni proces, je izpostavljeno tudi **razvijanje zavesti o enakosti spolov in zagotavljanje optimalnega razvoja posameznika ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost in telesno ter duševno konstitucijo** (Smernice, 2012).

Iz tega izhaja dejstvo, da je **vidik enakosti spolov** [6] izjemno pomemben za samo integracijo [7] otrok priseljencev. **Stereotipi namreč, ko jih skušamo razumeti z vidika enakosti spolov, hitro postanejo spolno pogojeni.** Takšnim stereotipom pravimo spolni stereotipi, ki jih v grobem razumemo kot vnaprejšnje predstave, po katerih so ženskam in moškim arbitrarno pripisane lastnosti in vloge, ki jih določa in omejuje njihov spol (EIGE, 2022).

Že iz same definicije lahko razberemo nevarnosti spolnih stereotipov, saj te lahko omejujejo tako razvoj naravnih talentov in sposobnosti deklic in fantov, žensk in moških

[5] Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole iz leta 2012 je zadnji tovrsten dokument, ki je pripravljen s ciljem celostnega vključevanja otrok, učencev in dijakov iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem.

[6] V Smernicah (2012) je sicer zapisana enakopravnost spolov.

[7] Pri tem velja poudariti, da na vzgojno-izobraževalnem področju poznajo dva koncepta vključevanja "drugačnih učencev", in sicer: i) integracija; ii) inkluzija (Peterka, 2016, str. 20).

kot njihove izobraževalne in poklicne izkušnje ter življenjske priložnosti nasploh (prav tam). Spolni stereotipi torej – v kombinaciji z narodnostjo, versko pripadnostjo oziroma etnično pripadnostjo – postajajo izjemno pomembna 'cokla' celostne integracije in psihosocialnega razvoja otrok priseljencev v vzgojno-izobraževalni proces in v vse vidike družbenega življenja.

Kot pokaže Pavlič (2022), so **najpogostejši spolni stereotipi, ki veljajo za otroke priseljencev in ki so prisotni v šolah, naslednji:**

- dekleta so obravnavana kot šibkejša in bolj ranljiva od fantov, ki morajo biti videni kot močni in bolj sposobni prilagajanja na novo okolje;
- fantom je (v veliko večji meri) dovoljeno, da stisko (zaradi menjave novega okolja) tolažijo s fizičnim ali psihičnim nasiljem nad drugimi otroki;
- od deklet se pričakuje, da se prej naučijo lokalnega jezika in da so v šoli nasploh (zaradi t. i. 'pridnosti') boljše in imajo dober učni uspeh;
- fantje so v novem okolju spodbujeni k druženju z drugimi fanti, medtem ko se deklice usmerja k druženju s preostalimi deklicami – v praksi to pomeni, da se otroci lažje identificirajo s posebnimi kulturnimi praksami, ki temeljijo tudi na družbeno pričakovanih vlogah spolov.

Iz tega izhaja teza, da je potrebno pri sami integraciji otrok priseljencev v ospredje postaviti tudi t. i. **spolno občutljivost**, ki si prizadeva za promocijo enakosti med moškimi in ženskami na način, da omogočijo tako moškim kot ženskam razumeti, kako stereotipne so predstave o spolu, kateremu posameznik_ca pripada, in kako uničujoče so za njihov psihosocialni razvoj. Na ta način otroci začnejo razumeti, kako spol sam po sebi odigra vlogo v njihovem življenju in kako spol kot tak narekuje odnos do "drugega". To pomeni, da mora biti integracija vodena na način, da prihaja do obojestranskega prilagajanja (večinske in manjšinske kulture) ob predpostavki, da je potrebno v ospredje postaviti interese najbolj izpostavljenih marginalizaciji (Peček in Lesar, 2006). Gre torej za idejo, da šola in učitelj_i_ce omogočijo večjo vključenost in participacijo izključenih skupin, med katerimi so otroci priseljencev (Lesar, 2013), ne glede na njihov spol. Dekleva in Razpotnik (2002) ob tem še poudarjata, da so v slovenskem šolskem prostoru mnoge manjšinske skupine učno manj uspešne, med katerimi so na prvem mestu novo priseljeni učenci (otroci priseljencev).

Zaradi tega je pomembno, da se v vzgojno-izobraževalnih zavodih med učitelj_i_cami ne krepí zgolj prepričanje, da je potrebno skrbeti za **integracijo otrok priseljencev**, temveč iskati ustrezne načine, da tovrstna integracija temelji tudi na **spolno občutljivih determinantah**. Pri tem nam lahko pomaga 9 nasvetov, ki jih je pripravila Pavlič (2022) v svojem predavanju o spolno občutljivi integraciji otrok priseljencev, in jih predstavimo v nadaljevanju:

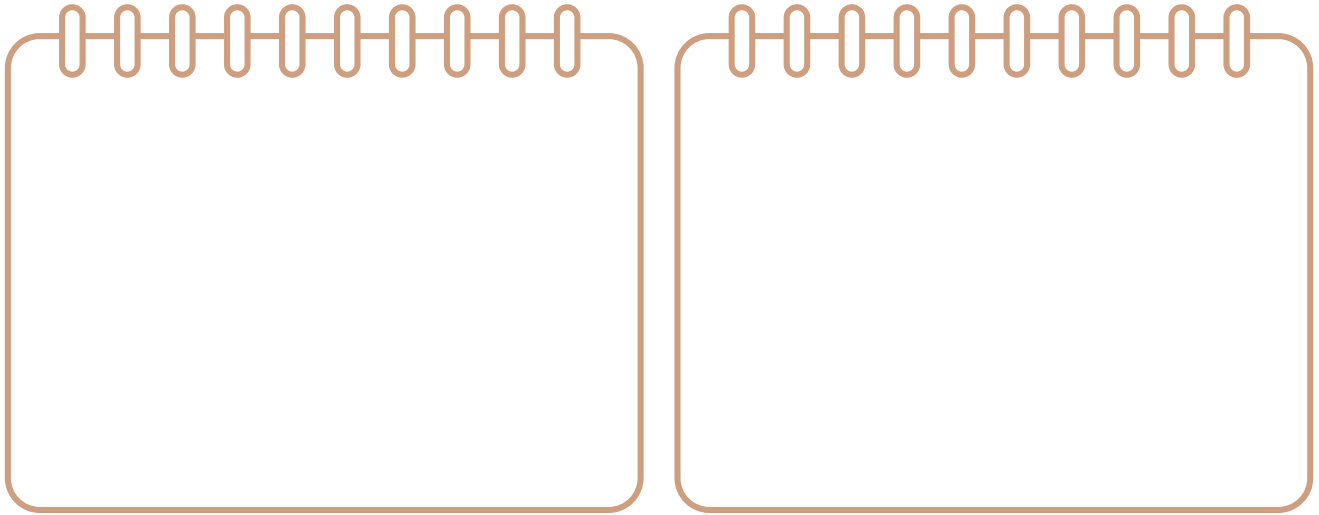
- Premislite ali sami nezavedno kdaj delujete spolno pristransko? Opravičujete in tolerirate divjanje fantov, ker so pač fantje, od deklet pa pričakujete mirnost, vestnost in ubogljivost? Jih pohvalite na enak način, kaznujete z enakimi sankcijami, ali tu pomembno vlogo igra njihov spol v povezani s splošnimi stereotipnimi pričakovanji?
- Če slišite učenca_ko, da govori na podlagi spolnega ali rasnega ter nacionalnega stereotipiziranja, nemudoma vskočite in odreagirajte – celotnemu razredu pojasnite od kod takšna prepričanja izhajajo, zakaj so škodljiva in kako se jim lahko izognemo;
- Ko obravnavate določeno vsebino ali uporabljate določena učna gradiva, bodite pozorni na njihovo vsebino – če opazite da se v njej pojavljajo spolni ali nacionalni stereotipi in stereotipne spolne vloge na to opozorite tudi vaše učenke in učence, skupaj nato razpravljajte kako drugače bi se dalo vsebino predstaviti?
- Vzpostavite takšno klimo v vašem razredu, da ga bodo vsi učenci in učenke dojemali kot varen prostor, vas pa kot nekoga komur lahko zaupajo. Pomembno je, da z njimi odkrito govorite o vsem – tudi o medvrstniškem nasilju;
- Pri poučevanju predmetov, ki so stereotipno povezani z enim spolom (denimo matematika s fanti, jeziki pa z deklicami) pazite, da enako pozornost in spodbudo namenjate vsem učencem in, da imajo vsi možnost enakopravnega sodelovanja ne glede na njihov spol;
- Kadar dodeljujete določena opravila ali za zadolžitve predlagate določene osebe pazite, da vaši predlogi ne izražajo spolne pristranskosti. Naj ne bo skrb za malico in urejen razred domena deklic, pomoč pri tehničnih opravilih in pripravi na športno vzgojo pa domena dečkov;
- Pri poučevanju športne vzgoje spodbujajte izbiro vseh športnih aktivnosti za oba spola in ne omejujte možnosti deklet in fantov glede na stereotipno predstavo, da je nogomet za fante, odbojka pa za dekleta;
- Pazite na vaš jezik, poskušajte uporabljati čimbolj spolno vključujočo retoriko, kar pomeni da v navodilih (pisnih in ustnih) nagovarjate vse, tudi deklice – torej ne uporabljate zgolj moške slovnične oblike.
- Če otroke pri različnih aktivnostih razdelite vedno glede na njihov spol, jim podajate sporočilo, da je njihov spol lastnost, ki jih najbolj definira in, da z drugim spolom težje opravljajo naloge, ki se od njih pričakujejo. Napravite mešane skupine in jim dovolite, da se drug od drugega učijo.

Za konec velja izpostaviti tudi **prikriti** oziroma **skriti kurikulum**, ki ga je potrebno ozavestiti, da bi lahko integracija otrok priseljencev oziroma medsebojno oplajanje večinske in manjšinske kulture v razredu zasledovalo načelo spolne občutljivosti. **Pri skritem kurikulumu gre torej za vse tisto, kar učence_ke učitelji_ce učijo skozi dnevno rutino, ki je vzpostavljena v razredu, pa naj bo to podajanje informacij,**

navodil, razdelitev nalog in samo komunikacijo, ki je vzpostavljena in vodena. Ideja takšnega kurikulumu je v tem, da vsebuje vse tisto, kar ni del uradnega kurikulumu, je pa del širših družbenih prepričanj in stereotipov. **Tovrstne prakse se namreč prek norm, vrednot in prepričanj zgolj še utrjujejo in postajajo del splošne sprejemljivosti s strani širše množice.** V tem kontekstu IPES (2022) predlaga štiri vprašanja, ki bi si jih moral učitelj_ica zastaviti, če želi razumeti delovanje prikritega kurikulumu v razredu. Ta so:

- Ali določeno obliko vedenja razumem kot primernejšo za fante ali za punce?
- Ali drugače ravnam, se drugače odzivam, drugače discipliniram dekleta in dečke v razredu?
- Ali dekletom in dečkom nalagam opravila povezana s pričakovanji glede njihovega spola (kdo skrbi za rože, kdo pomaga z računalnikom, kdo briše tablo)?
- Ali na otroke nezavedno in nenačrtovano prenašam vse tisto, kar je spolno pričakovano?

MOJI ZAPISKI

Za morebitna vprašanja smo vam na voljo na elektronskem naslovu info@ipes-si.org

**PRIMERI DOBRIH PRAKS ZA
SNOVANJE VKLJUČUJOČIH
UČNIH UR**

Pri identifikaciji primerov dobrih praks je osrednje vodilo to, da učitelj_ica ne služi zgolj kot pomoč pri vključevanju spolno občutljivih tematik v vzgojno-izobraževalni proces, temveč tudi pri ozaveščanju učencev_k glede (intersekcijske) diskriminacije, ki so jo deležni njihovi sošolci_ke na podlagi svoje nacionalne, etnične ali verske pripadnosti (otrok priseljencev). V tem kontekstu izpostavljam **dva primera platform**, ki ponujata tako **primere šolskih ur** kot **delavnic, ki jih lahko učitelj_ica implementira pri svojem vsakodnevnem delovanju v razredu**. Gre za spletni platformi "STELLA" in "Le z drugimi smo", ki se ukvarjata s (i) spreminjanjem družbenih norm z ozaveščanjem o različnih vidikih diskriminacij in stereotipov v vzgojno-izobraževalnem procesu; (ii) podpiranjem razvoja družbenega vedenja, ki spodbuja načelo vključenosti (vseh osebnih okoliščin, vključno z vidikom spola, nacionalnosti, veroizpovedi in etnične pripadnosti) v okviru šole.

STELLA

Eden izmed rezultatov projekta STELLA je t. i. interaktivna platforma, ki tako starše kot učitelj_ice na inovativen način skuša **opolnomočiti z znanjem in orodji za spodbujanje enakosti spolov in na ta način zmanjšuje stopnjo reprodukcije vedenjskih vzorcev, ki spodbujajo spolne stereotipe**. Platforma je zasnovana na način, da predlaga interaktivne aktivnosti in nasvete za enake možnosti vseh otrok v prvi, drugi in tretji triadi. V sklopu triad so ponujeni učni listi in predlogi za izvedbo učne ure ter delavnic, s katerimi učitelj_ica razbija mita glede stereotipnih pričakovanj, ki veljajo za deklice in dečke. Ena izmed osrednjih dodanih vrednosti platforme je v tem, da so starši identificirani kot tista skupina, ki ima – vsaj toliko kot učitelj_ica, če ne še več – pomemben vpliv pri ustvarjanju enakih možnosti za vse otroke. Pri tem platforma nudi staršem interaktivne igre za različna obdobja otrokovega odraščanja, od dojenčka pa vse do osnovnošolca_ke, ter prek igre skuša opozoriti na ponotranjene vrednote, norme in standarde, ki onemogočajo enakost spolov ne samo v vzgojno-izobraževalnem procesu,, temveč v kasnejšem življenju na različnih področjih (npr. delovno mesto). Več o primerih učnih ur in interaktivnih igrah je dostopno na naslednji povezavi: <https://project-stella.eu>

Le z drugimi smo

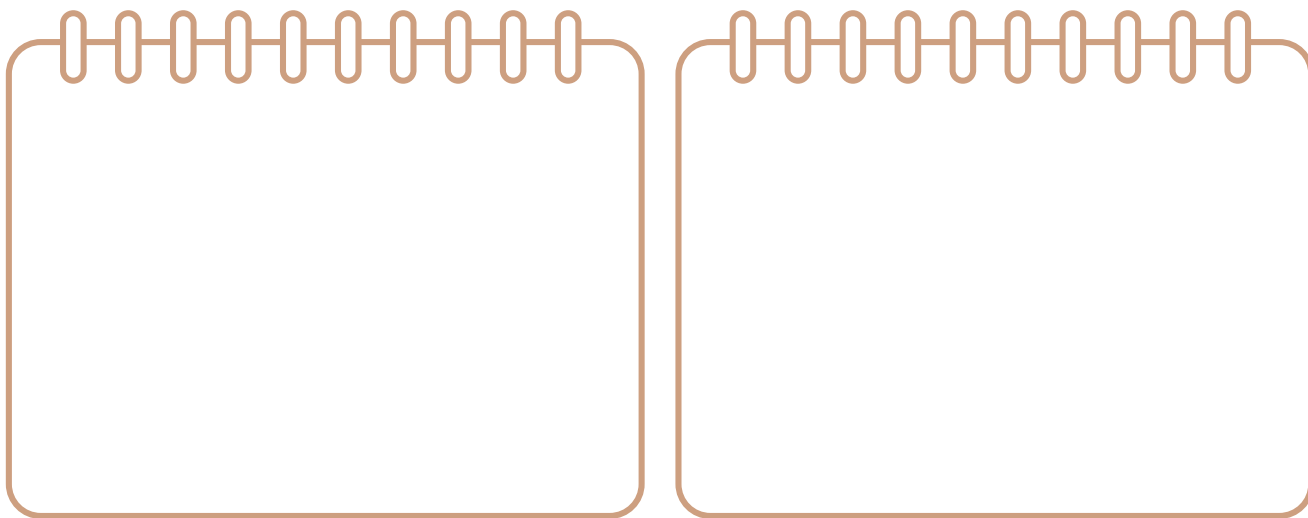
Projekt Le z drugimi smo je z interaktivno platformo in izvajanjem različnih delavnic usposobil 10.208 strokovnih in vodstvenih delavcev_k v vzgoji in izobraževanju na področju socialnih in državljskih kompetenc. Z ozaveščanjem o **pomenu spoštovanja različnosti, medkulturnega sodelovanja in spoštljivega sobivanja v večkulturnih družbah je projekt krepil oblikovanje vključujočih šolskih in razrednih skupnosti v vzgojno-izobraževalnih organizacijah**. Kot eno izmed

osrednjih prednosti projekta najdemo v interaktivni platformi, ki ponuja pet različnih seminarjev. Za potrebe publikacije je pomembno izpostaviti naslednje seminarje:

- Živeti raznolikost: vključevanje priseljencev, slovenščina in medkulturni dialog;
- Izzivi sodobne družbe in šola;
- Medkulturni odnosi in integracija.

Vsi seminarji, ki so prosto dostopni na platformi (<https://lezdrugimismo.si/>), in sicer v e-učilnici (<https://lezdrugimismo.si/sl/e-ucilnica>), so sestavljeni na način, da učitelje_ce seznanjajo s sodobnimi spoznanji z vsakega tematskega področja, z njimi delijo ustrezne pristope in učinkovite strategije pedagoškega dela ter omogočajo izmenjavo dobrih praks. Seminarji so 16-urni, polovico časa je namenjeno **aktivnim oblikam dela**, kot so diskusije, delavnice v parih in malih skupinah, igre vlog, reševanje problemskih situacij, študije primerov, itd.

MOJI ZAPISKI

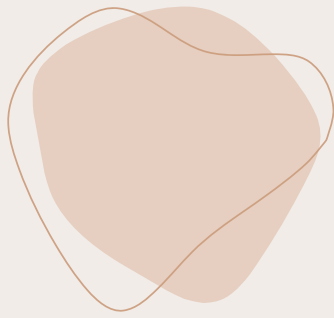

Za morebitna vprašanja smo vam na voljo na elektronskem naslovu info@ipes-si.org

Seznam uporabljenih virov

- Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299.
- Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (2002). Čefurji so bili rojeni tu: življenje mladih priseljencev druge generacije v Ljubljani. Ljubljana: Pedagoška fakulteta in Inštitut za kriminologijo.
- EIGE. (2022). Spolni stereotipi. Dostopno prek: <https://eige.europa.eu/sl/taxonomy/term/1222>.
- Hernandez, T. K. (2005). The Intersectionality of Lived Experience and Anti-discrimination Empirical Research. V L. B. Nielsen in L. R. Nelson (ur.), *Handbook of Employment Discrimination Research: Rights and Reality* (str. 325–337). Dordrecht: Springer.
- IPES. (2022). STELLA – Razbiti miti. Dostopno prek: <https://project-stella.eu/teachers>.
- Kuhar, R. (2009). Na križiščih diskriminacije: Večplastna in interseksijska diskriminacija. Ljubljana: Mirovni Inštitut. Dostopno prek: <https://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2014/08/Na-kriziscih-diskriminacije.pdf>.
- Kuhar, R. (2022). Interseksijska ali presečna diskriminacija: Študijski priročnik za učitelje in učiteljice. Univerza v Ljubljani: Filozofska fakulteta. Dostopno prek: <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/view/345/663/7510-1>.
- Lesar, I. (2013). Šola za vse? Ideja inkluzije v šolskih sistemih. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Magajna, L., Kavler, M., Čačinovič Vogrinič, G., Pečjak, S. in Brezar Golobič, K. (2008). Učne težave v osnovni šoli: koncept dela. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Medvešek, M. (2006). Vloga vzgojno-izobraževalnega sistema v procesu družbenega vključevanja/izključevanja potomcev priseljencev v Sloveniji. *Sodobna pedagogika*, 57(123), 24–57.
- Milharčič Hladnik, M. (2012). Medkulturni odnosi in socialne participacije v kontekstu migracij. *Dve domovini*, 36, 7–18.
- Mlinar, K. (2019). Spoštovanje drugega kot drugačnega v javni osnovni šoli. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Ljubljana.
- Pavlič, A. (2022). Usposabljanje za formalne in neformalne učitelje in učiteljice s področja spolno občutljive integracije otrok beguncev in migrantov v vrtčevski in osnovnošolski učni proces. Dostopno prek: https://www.canva.com/design/DAFBx61a1cw/qK-as_PzjUSYcRRigonfQ/edit?utm_source=shareButton&utm_medium=email&utm_campaign=designshare.
- Peček, M. in Lesar, I. (2006). Pravičnost slovenske šole: mit ali realnost? Ljubljana: Sophia.
- Peterka, A. (2016). Socialna sprejetost otrok priseljencev v osnovni šoli. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Ljubljana.

- Vižintin, M. A. (2014). Najpogostejše zmote pri vključevanju otrok priseljencev. Dostopno prek: <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/dr.-Marijanca-Ajša-Vižintin-Najpogostejše-zmote-pri-vključevanju-otrok-priseljencev.pdf>.
- Vižintin, M. A. 2014. Model medkulturne vzgoje in izobraževanja: za uspešnejše vključevanje otrok priseljencev. Dve domovini / Two Homelands 40, 71–89.
- Vižintin, M. A. 2017. Medkulturna vzgoja in izobraževanje: vključevanje otrok priseljencev. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2017.
- Vižintin, M. A. in B. Kern. 2022. Začetni tečaj slovenščine in medkulturni dialog pri vključevanju otrok priseljencev. Dve domovini / Two Homelands 56, 131–148.
- Žitnik, J. (2006). Kulturni položaj priseljencev v Sloveniji: dejavniki in pokazatelji. Dve domovini, 24, 87–113.

Inštitut za proučevanje enakosti spolov
2022

